

Co to są kategorie estetyczne i do czego służą?

Utwór literacki – podobnie jak inne **teksty kultury**: teatr, film, rzeźba, muzyka, malarstwo – przekazuje pewne jakości estetyczne, które kształtują nasz odbiór dzieła.

Jakości te nazywamy: **kategoriami estetycznymi**. Pozwalają one nam, odbiorcom dzieła, rozpoznać idee i nadrzędny sens artystycznego przekazu.

W **starożytności** wyodrębniono: **piękno, tragizm, komizm, wzniosłość, patos**.

Czasy nowożytne wprowadziły nowe: **brzydotę, groteskowość, ironiczność**.

Poznajmy je, aby nasz udział w odbiorze dzieła był w pełni świadomy.

Piękno – kojarzymy:

- z kunsztem artysty, stworzył dzieło doskonałe, które budzi nasz podziw;
- z formą dzieła: ład, harmonia;
- z czytelnością przekazu poznawczego: rozumiemy sens i wartość dzieła.

Piękno dostrzegamy niemal w każdym dziele artystycznym.

Tragizm – kojarzymy:

- z ukazaniem w dziele sytuacji ludzkich:
  - nieunikniony splot wydarzeń,
  - konflikt, nie do rozwiązania,
  - niemożność dokonania wyboru,
  - nieuchronne nieszczęście;
- pamiętajmy, że tragizm, choć kojarzy się nam głównie z tragedią grecką, występuje także w innych formach literackich już nie jako konflikt tragiczny – ale obraz tragedii człowieka (od czasów mistrza Szekspira, po współczesność).

Komizm – odbieramy jako:

- układ różnych zdarzeń, sytuacji, zachowań bohaterów, który wywołuje u odbiorcy wesołość;
- określa także nasz krytyczny stosunek do przedmiotu przedstawienia;

Komizm poza komedią (gatunek literacki) występuje w różnych formach artystycznego przekazu.

Wzniosłość – to zdolność:

- wywoływania uczuć wyjątkowych; zdumienia, ekstazy, przerażenia;
- doświadczeń i przeżyć wykraczających poza zwykłe reakcje w naszym odbiorze dzieła.

Patos – to zdolność:

- potęgowania emocji;
- przekazywania obrazowanych uczuć i idei.

Brzydota – to umiejętność:

- wywoływania negatywnych reakcji odbiorcy: odrazy, niechęci, pogardy;
- także odczuć mniej skrajnych: litości, współczucia, niepokoju.

Wzniosłość, patos, brzydota – to jakości, które sterując naszymi reakcjami – pogłębiają świadomość odbioru prawdy o świecie, w którym żyjemy.

Groteskowość – to wielopoziomowy sposób przedstawiania świata przez artystę:

- łączenie tragizmu i komizmu;
- brzydoty i piękna;
- realizmu i fantastyki;
- błazenady i okrucieństwa;
- mieszanie stylów: wykwintnego i wulgarnego, prawdy i parodii.

Przypomnij sobie wrażenia z lektury: „Ferdydurke” Witolda Gombrowicza czy „Bal w operze” Juliana Tuwima.

Ironiczność – to przejaw:

- postawy twórcy wobec świata i tradycji;
- dystansowanie się wobec treści i formy tego, co ukazuje.

Mistrzynią ironicznego odbioru świata jest współczesna poetka Wisława Szymborska.